

KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

Westmorland Kontu'nun Türk operaları

Emre Aracı, İngiltere'nin en eski müzik okulu Kraliyet Müzik Akademisi'nin kurulmasına vesile olan 11. Westmorland Kontu'nun sürprizlerle dolu renkli yaşam öyküsünü, 1918 tarihli sepia bir kartpostal üzerinden gözümüzde canlandırıyor.

Eski kartpostalları her zaman sevdim; kimi sepia, kimi renkli, 1900'lerden kalma o solmuş sararmış kartpostallar, üzerlerindeki pulları ve postane damgalarıyla, beni geçmiş devir insanların yaşamlarına taşır, hatıralarına ortak eder, hatta onların izinde bana yepyeni yolculukların kapısını açar. 1918 yılının Temmuz ayında Londra'dan Fransa'ya, burada çarpışan genç bir askere yollanmış olan bir kartpostal da işte beni böyle bir yolculuğa çıkartıyor. Üzerinde Kral V. George'un taçlı puluyla I. Dünya Savaşı'nın Batı cephesinde çatışmaların sona ermesine sadece birkaç ay kala yollanmış olan bu kartpostal o genç askeri o savaş ortamında kim bilir hangi

hatıralara taşımış olmalıydı? Zira kartpostalda inşaatı 1911'de tamamlanmış olan ve planlarını mimar Sir Ernest George'un çizdiği Londra'nın Marylebone semtindeki Royal Academy of Music, yani Kraliyet Müzik Akademisi binası güneşli ve huzurlu bir Londra gününde görülüyor. Önündeki gaz fenerleri hariç, bugün de aynı bina değişmeyen Londra'da o sepia kartpostal gibi aynen saklı kalmış. Belki de beni Londra'ya çeken de işte bu süreklilik olsa gerek. Yanımda götürdüğüm kartpostalı o manzaraya tuttuğum zaman o sepia fotoğrafın bir anda renklendiğine tanık olmanın verdiği iç huzuru da denebilir buna; çünkü o fotoğraf renklendiğinde hatıralar da

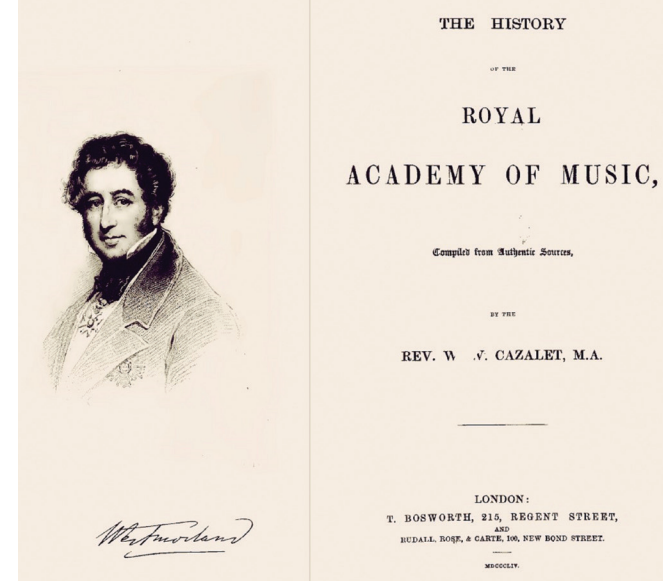
2510. Royal Academy of Music, London.

1918 tarihli Kraliyet Müzik Akademisi kartpostalı, (Emre Aracı koleksiyonu)

renkleniyor bir anda.

İngiltere'nin en eski müzik okulu olan Kraliyet Müzik Akademisi daha geçtiğimiz yıl kuruluşunun 200. yılını kutladı. 1822'de eğitime açılan akademi ilk olarak Hanover Square yakınındaki Tenterden Street'te faaliyet veriyordu ve 1826'da Carl Maria von Weber öğrencilerin ilk orkestra konserini idare etmişti. Vefatından birkaç ay önce 1886 Nisan'ında ise Franz Liszt akademiyi ziyaret ederek fahri üyeliğe kabul edilecekti. Akademinin ilk piyano profesörleri arasında Muzio Clementi'nin adını görmek ise bana merhum piyano hocam Rana Erksan'la onun Teşvikiye semtinde oturduğu apartman daire-sinde Stuttgart yapımı Schiedmayer marka konsol piyanosu başında, o devir her öğrencinin çaldığı, "Do Mi Do Sol Sol" motifiyle açılan Do majör, Opus 36, No. 1 Sonatınası'nı ilk öğrendiğim çocukluk yıllarıma hiç beklenmedik bir şekilde geri götürüyor. Ancak 1854 yılında Kraliyet Müzik Akademisi'nin tarihçesini kaleme alan William Cazalet'in kitabını elime aldığım da Lord Burghersh olarak da bilinen 11. Westmorland Kontu John Fane'in (1784-1859) gravür portresi dikkatimi çekiyor. Cazalet kitabını da zaten Westmorland Kontu'na ithaf etmiş ve tarihçe onun öz geçmişiyle açıldığı gibi ilk sekiz sayfası akademi mensuplarının Lord hazretlerine teşekkür mektuplarıyla dolu. Ne de olsa Kraliyet Müzik Akademisi, bugün akademi binasında portre ve büstünün de sergilendiği, Westmorland Kontu'nun gayretleri sonucunda kurulmuştu.

Westmorland Kontu Lord Burghersh'ten *Andante*'nin 199. sayısındaki "Londra'nın Tarihi Kraliyet Müzisyenler Derneği" başlıklı yazımda da kısaca bahsetmiştim, ama burada, her ne kadar amatör de olsa, bu müzik şahsiyetinin, daha doğrusu pek çok hüneri ve

Kraliyet Müzik Akademisi tarihçesinde akademinin kurucusu 11. Westmorland Kontu

şahsiyeti kimliğinde barındıran, çağımızda artık eşine pek de rastlanmayan türden çok yönlü ve bir o kadar da enteresan bir aristokratın yaşamını biraz daha anlamak ve anlatmak istiyorum. Bu niyetle karıştırdığım mektuplar ve kitap sayfalarında Kraliyet Müzik Akademisi'nin kurucusu Lord Burghersh'i 1807'te Çanakkale Boğazı'ndan İstanbul'a doğru yol alan bir İngiliz savaş gemisinden uzaktan seçtiği Truva harabelerinin heyecanıyla İngiltere'deki babasına mektup yazarken bulmak doğrusu benim için hiç beklenmedik bir başlangıç oluyor. 1806'da Osmanlı'yla Rusya arasında savaş patlak vermiş, Napolyon idaresi altındaki Fransa Osmanlı'yı yanına çekmeye kalkışınca Amiral Sir John Duckworth komutasındaki İngiliz donanması 1807 Şubat'ında Adalar açıklarında demir atarak İstanbul'u tehdit etmişti. Gerçi İngiltere'nin İstanbul harekâtı başarısız olacak, donanma geri çekilecekti, ama yaşanan bu ciddi tehdit birkaç ay sonra Kabakçı Mustafa İsyamı'yla birlikte Sultan III. Selim'in saltanatının sonunu getiren önemli etkenler arasında tarih sayfalarına geçecekti. 23 yaşındaki Lord Burghersh de

Çanakkale'de İngiliz donanması 1807, (Thomas Whitcombe Royal Museums Greenwich)

uzaktan gördüğü İstanbul silüeti şuuruna işlenmiş olarak ülkesine geri dönecekti.

Lord Burghersh 3 Şubat 1784'te Londra'nın Piccadilly'ye açılan 4 Sackville Street adresinde dünyaya geldi. O devrin her aristokratı gibi çok iyi bir eğitim aldı. Harrow'da okuduktan sonra Cambridge Üniversitesi'nin Trinity Koleji'ne devam etti. Politikaya atıldığı gibi Birleşik Krallık ordusunda generalliğe kadar yükseldi. Napolyon devri savaşlarında çarpıştı. Ardından Büyükelçilik göreviyle Floransa'dan Viyana'ya kadar değişik misyonları yönetti. 1841'de babasının ölümüyle 11. Westmorland Kontu olmasının ardından Northamptonshire'daki görkemli Apethorpe Hall malikânesine yerleşti. Westmorland Kontu dünya diplomasisinde de ön planda yer almaya başlamıştı. Nitekim Kırım Savaşı'nın başlarında 1855'te toplanan ve sonuçsuz kalan Viyana Konferansı sonrası çıkan gazete gravürlerinde Osmanlı delegasyonunun karşısında masada Westmorland Kontu göze çarpıyordu. Böylesine yoğun bir kariyer temposu içerisinde Kont'un aynı zamanda amatör bir müzisyen olarak operalar besteleyip sahnelediğine kim inanabilirdi? Onunla o gün o masada diyaloga giren Arif Efendi veya Rıza Bey Kont'un Yıldırım Bayezid'in hayatı üzerine *Bajazet* adlı bir

opera bestelemiş olduğunu acaba biliyorlar mıydı? Bugün adı, büstü ve portresi Kraliyet Müzik Akademisi'nin duvarlarını süsleyen Lord Burghersh'in hayatı işte böylesine sürprizlerle doluydu.

1821'de Floransa'da sahnelenen iki perdelik *Bajazet* operasının librettosu bugün Washington'daki Kongre Kütüphanesi'ndedir. 1840'larda Berlin'de basılan piyano ve şan partisi ise, bütün operalarının yazmalarıyla birlikte (resitatifler hariç), Londra'da British Library'de ve Kraliyet Müzik Akademisi Kütüphanesi'ndedir. Westmorland Kontu'nun müzik hayatına dair en önemli kaynak ise Aubrey S. Garlington'ın 1814-1830 yılları arasında Floransa'daki amatör müzik yaşamını incelediği *Society, Culture and Opera in Florence, 1814-1830: Dilettantes in an Earthly Paradise* kitabıdır, (Routledge, 2018). Besteciliğinin yanı sıra Lord Burghersh keman da çalardı ve Viyana'da Joseph Mayseder'in öğrencisi olmuştu. Bu arada Mayseder İstanbul doğumlu besteci August d'Adelburg'un da keman hocasıydı, (bkz: *Andante*, Ekim 2014). Lord Burghersh Floransa'ya Büyükelçi olarak tayin edildiğinde Napolyon'un yenilgisinin ve Viyana Kongresi'nin ardından Toskana Büyük Dükalığı'nın bu topraklardaki egemenliği yine sağlanmıştı.

Lord Burghersh Viyana Konferansı'nda (*The Illustrated London News*, 5 Mayıs 1855)

Birleşik Krallık Büyükelçisi'nin rezidansı bugün Borgo Pinti 68 numarada bulunan Palazzo Ximenes idi. Lord ve Lady Burghersh 16 yıl kalacakları Floransa'ya 1814 Kasım'ında geldiler. Lord Burghersh bu 16 yıl içerisinde toplamda altı opera besteleyecek ve operaları Büyükelçilik sarayının avlusuna kurulan tentenin altında özel temsiller olarak sahnelenecek, zaman zaman da konser formatında seslendirilecekti. 15. yüzyıldan kalma Palazzo Medici Riccardi'nin avlusunda 2015'te Zubin Mehta'nın müzisyenlerinden oluşan bir topluluğu idare ettiğim "Osmanlı Sarayı'ndan Avrupa Müziği" konserini düşünüyorum da Lord Burghersh'in sarayındaki 200 sene öncesinin görkemli coşkusu tahmin edebiliyorum.

Avrupa sahnesinde Yıldırım Bayezid ve Timur'u konu alan librettosunu Agostino Piovene'nin kaleme aldığı ve ülkemizde de sahnelenmiş olan Vivaldi'nin *Bajazet* (1735) operası dahil, pek çok eser vardır, ancak Lord Burghersh'in operasının librettosu Luigi Bertali'ye aittir. Üstelik Floransa'nın Pergola Tiyatrosu'nda 1819 karnavalında Pietro Generali'nin *Bajazet* operası da oynanmıştır. Büyük Britanya Büyükelçisi'nin bu temsile katılmış

olması ve aynı konu üzerine kendi operasını bestelemeyi düşünmüş olması elbette muhtemeldir. Garlington'ın da gözlemlediği gibi Burghersh'in müziği arya, düet ve koroları resitatiflerle birbirine bağlayan eski moda İtalyan opera formuna kararlı bir şekilde sadıktı. Vokal yazımı deyimse olsa da orkestrayı, şancılara destek veren ve aynı zamanda hafif, şeffaf dokuları koruyacak bir şekilde kullanmıştı. Armonik dili oldukça temkinli, melodik üslubu ise parlak ve yaratıcı olmasa da asla banal değildi. Burghersh'in opera temsilleri sadece Floransa'daki sarayının avlusuyla da sınırlı değildi. Nitekim *Bajazet* operasından seçkiler 27 Mart 1822'de Covent Garden'da da seslendirildi, ama ertesi gün *The Times* gazetesinde çıkan kritik yazısında "Lord hazretlerinin bestelerindeki en çarpıcı kusur, özgünlük eksikliğidir; bu en az müzik için olduğu kadar şiir için de gerekli bir nitelik" gözlemi yapılacaktır. Yine de operada "belli bir zarafet ve asalet" hakimdi. Ancak gazetenin kritiği görüşünde kararlıydı: "amatörlük iddialarından arındırılsa dahi bu opera kesinlikle soylu bestecisi için şöhret tapınağında çok da göze çarpan bir niş" sağlayamayacağı, (*The Times*, 28 Mart 1822,

Westmorland Kontu'nun 'Bajazet' (Bayezid) operası, (The British Library)

s. 3). Belki de aynı yıl kurulmasına vesile olduğu Kraliyet Müzik Akademisi'nde gelecekte yetiştirilecek olan kıymetli müzisyenlerle Lord Burghersh zaten şöhret tapınağındaki yerini mütevazı bir şekilde rezerve etmiş sayılırdı.

Lord Burghersh'in diğer Türk operası ise 22 Nisan 1830'da Palazzo Ximenes'de sahnelenen ve *Catherine* olarak da bilinen *L'Assedio di Belgrade* (Belgrad Kuşatması) idi. *Andante*'nin 199. sayısında da aktarmış olduğum gibi Burghersh'in bu operası, onun da çok iyi bildiği, Stephen Storaçe'nin aynı adlı pastiş operası üzerine bestelenmişti. Yani bir pastişten bir başka pastiş ortaya çıkmıştı. Zira Lord Burghersh'in kütüphanesinden

Kraliçe Adelaide, (John Simpson, 1832, Brighton & Hove Museums)

çıkma, cilt kapağında adının altın yaldızla yazılı olduğu Storaçe'nin *The Siege of Belgrade* operasının 1791 tarihli matbu notası şu an masamda duruyor ve beni bir miktatsız gibi Londra'dan Floransa'ya ve oradan da Kont

Eski bir kartpostalda Apethorpe Hall malikânesi, (Emre Aracı koleksiyonu)

Floransa'daki Palazzo Ximenes'in avlusu, (Fotoğraf: Sailco, Wikipedia)

Lord Burghersh'in kütüphanesinden 'Belgrad Kuşatması', (Emre Aracı koleksiyonu)

hazretlerinin kütüphanesinin bir zamanlar bulunduğu Apethorpe Hall malikânesine çekiyor. Çünkü bu nota başta Lord Burghersh olmak üzere sayfalarını çeviren insanların tilsimini bana taşıyor. Lord Burghersh *Catherine* operasını Kraliçe Adelaide'a ithaf etmişti ve opera 6 Kasım 1830'da Londra'da King's Theatre'da Kral IV. William ve Kraliçe Ade-

Westmorland Kontu'nun büstü, (Lorenzo Bartolini (atfen), Royal Academy of Music)

laide'min huzurunda Kraliyet Müzik Akademisi öğrencileri tarafından sahnelenmişti. Ancak kulağa hoş gelen melodik pasajlara rağmen *Harmonicon* ve *The Times*'da çıkan yazılarda görüldüğü gibi kritikler hünerli modülasyonlardan yoksun, tekrarlarla dolu, monoton buldukları bu opera karşısında yine bir hayli eleştiri yağdırmaktan geri durmamışlardı. Fakat Lord Burghersh bunların hiçbirine kulak vermeden, bildiği ve inandığı şekilde, yoluna devam etti. 200 sene sonra onun Kraliyet Müzik Akademisi'ndeki büstüne bakarken, savaş felâketini görüp bugüne ulaşmış, elimde tuttuğum 1918 tarihli o sepia kartpostalın bir anda renklendiğini hissettim gerçekten...

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.